נים ולא נים תיר ולא תיר. [5] אומר רבי [6] נים ולא נים בתוך השינה כשניעור משנתו תיר ולא תיר בתחילת השינה [5] אך לא נראה [8] בעדרבי פסחים (דף קכ:) דקאמר נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו ואמר רב אשי ה"ד נתנמנמו נים ולא נים וכו' והתם מיירי בתחילת השינה בין נים ולא נים בין תיר ולא תיר [7] לכנ"ל כפירוש רש"י דאי הוה אמר נים ולא נים הוה אמינא דתיר הוי טפי מנים ואי הוה אמר תיר ולא תיר ה"א דנים הוי טפי מתיר הלכך איצטריך תרווייהו וכולהו בתחילת השינה כדמפרש התם [1] ובירושלמי מפורש גבי הך בריתא עד כמה אוכל ושותה עד קרות הגבר וה"ה עד שיעלה עמוד השחר ובד"א שהתנה אבל לא התנה ויש אינו יכול לאכול:

אביי ורבא סיימי אפנתא. פירוש במעגל שאין [1] שוליים שו"א בלע"ז: **דאי מצי מצער נפשיה עביד אי לא מצי מצער נפשיה לא עביד.** ומשום הכי קאמר שמואל דלוה תעניתו ופורע דוקא היכי דלא מצי מצער נפשיה אבל היכי דמצי מצער נפשיה לא מצי לצוות תעניתו והכי מסקינא אם אמר הריני בתענית למחר צריך לצעוריה נפשיה ואינו יכול לצוות ופורע בחנם ואפילו אכל בשוגג יצליח אותו והר"י מסופק בדבר אם יכול לצוותו ולפרוע היכי דקביל עליה כבר להתענות והתענה עד חצי היום או רביע יום ואפילו לא מצי לצעוריי נפשיה אבל לא התענה ודאי דיכול לצוות אחר בשבילו או אם טעה ואכל בשוגג יאכל ויצליח יום אחר ואם התענה בשבת כגון תענית חלום דצריך לפרוע כדאמר ובלבד דיתיב תעניתא לתעניתא אם אירע שיהיה ר"ח אותו יום אז ידחה לתעניתו עד יום אחר בשבוע וכן נראה למ"ר שי': **מה אסיפת זקנים ביום אף צום ביום.** אבל בלילה לא תימה אמאי אוכלים ושותים מבעוד יום כל הלילה ומי היו יכולין לאכול ולשתות מה אסיפת זקנים ביום אף צום ביום אבל בלילה לא ויש לומר דלא יליף צום מאסיפה אלא לענין עשיית מלאכה דדוקא מלאכה גמרינן מאסיפה דהא לא כתיב בקרא אלא אספו זקנים וקדשו צום אבל אכילה לא כתיב בקרא:

איפוך

[6] נים ולא נים תיר ולא תיר דקרו ליה ועני ולא ידע אהדורי סברא וכי מדכרי ליה מדכר אמר רב כהנא אמר רב יחיד שקיבל עליו תענית אסור בנעילת הסנדל חיישינן שמא תענית צבור קיבל עליו היכי ליעבד אמר רבה בר רב שילא לימא הכי [8] למחר אהא לפניך בתענית יחיד אמרו ליה רבנן לרב ששת הא קא חזינן רבנן דמסיימי מסנייהו ואתו לבי תעניתא איקפד ואמר להו דלמא מיכל נמי אכול אביי ורבא מעיילי כי מסיימי אפנתא מרימר ומר זוטרא מחלפי דימינא לשמאלא ודשמאלא לימינא רבנן דבי רב אשי נפקי כי אורחייהו סברי כי הא דאמר שמואל [3] אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב [9] בלבד אמר רב יהודה אמר רב [2] לוה אדם תעניתו ופורע כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי וכי נדר קבל עליה [8] דלא סגי דלא משלם לצעורי נפשיה קביל עליה אי מצי מצער נפשיה אי לא מצי לא מצער נפשיה איכא דאמרי אמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי פשיטא לא יהא אלא נדר נדר מי לא מצי בעי לשלומי ומיזל למחר וליומא אחרינא [7] רב יהושע בריה דרב אידי איקלע לבי רב אסי עבדו ליה עגלא תילתא אמרו ליה ליטעום מר מידי א"ל בתעניתא יתיבנא אמרו ליה ולוזיף מר וליפרע לא סבר מר להא דאמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע אמר להו תענית חלום הוא ואמר רבה בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב [9] יפה תענית לחלום כאש לנעורת [10] (אמר) רב חסדא [2] ובו ביום ואמר רב יוסף [8] ואפילו בשבת [1] מאי תקנתיה [1] ליתיב תעניתא לתעניתא: **מתני'** [1] עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין ג' תעניות על הצבור [1] אוכלין ושותין מבעוד יום ואסורין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ונועלין את המרחצאות [8] עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין עליהן עוד שבע שהן י"ג תעניות על הצבור [9] הרי אלו יתרות על הראשונות שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות [10] בשני מטין עם חשיכה ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת [1] [11] עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן בבנין ובנטיעה באירוסין ובנישואין [2] ובשאילת שלום בין אדם לחבירו כבני אדם הנזופין למקום [3] היחידים חוזרין ומתענין עד שיצא ניסן [4] יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה שנא' [1] הלוא קציר חטים היום וגו': **גמ'** בשלמא כולהו אית בהו תענוג רחיצה וסיכה ותשמיש המטה אבל מלאכה צער הוא אמר רב חסדא אמר רב ירמיה בר אבא אמר קרא [2] קדשו צום קראו עצרה אספו זקנים כעצרת מה עצרת אסור בעשיית מלאכה אף תענית אסור בעשיית מלאכה אי מה עצרת מאורתא אף תענית נמי מאורתא אמר רבי זירא לדידי מיפרשא לי מיניה דר' ירמיה בר אבא אמר קרא אספו זקנים דומיא דאסיפת זקנים מה אסיפת זקנים ביום אף צום נמי ביום ואימא [11] מטיהרא אמר רב שישא בריה דרב אידי מסייע ליה לרב הונא דאמר [5] מצפרא כינופיא [6] היכי עבדי אמר אביי מצפרא עד פלגא דיומא מעיינינן במילי דמתא מכאן ואילך ריבעא דיומא קרינן בספרא ואפטרתא מכאן ואילך בעינן רחמי שנא' [3] ויקומו על עמדם ויקראו בספר תורת ה' אלהיהם רביעית היום ורביעית מתודים ומשתחוים לה' אלהיהם

איפוך

[8] **אהדורי סברא.** לבר הכא מכינה הלב (מגילה יח:). **אין תענית צבור בבבל.** הואיל ואין לריכין לגשמים, אם נחוכין על דבר אחר אין אומר תענית ליבור עוכג בו לאכול מבעוד יום וליאסר במלאכה ואחר אומרי האמוריים שם (פסחים נד:). **עגלא תילתא.** שליש לבטן, שהוא משובח, מפני שהבהמה בקטנותה אינה עדיין בכחה והולך לאשון ושני אינו בריא (שבת יא.). **ליתיב תעניתא לתעניתא.** יתענה למחר (ברכות לא:). **בשני מטין עם חשיכה.** ולא טעלין ולא פותחין, **ובחמישי מותרין.** לפתוח לגמלי (לקמן יד:). **עברו אלו.** י"ג תעניות שב"ד מתענין על הגשמים, **ולא נענו.** מן השמים (מגילה ה:). **מצפרא כינופיא.** מאספין בני אדם ובודקין ומזהירין אם יש בידם עבירה ויחדלו כדי שיתקבל התענית (מגילה ל:).

רבינו חננאל

אמר רב יחיד שקבל עליו תענית [וכו'] אמר רבה בר רב שילא לימא הכי מחר אהא בתענית יחיד. דאי לא, חיישינן שמא תענית צבור קיבל עליה ואסור בנעילת הסנדל כו'. ואסיקנא [ד]רבנן דבי רב אשי, באילו התעניות השנויות במשנתינו, הוו (מאיימי) [מסיימי] מסאנייהו כי אורחייהו ואתו לבי תענית, סברי לה כשמואל דאמר אין תענית צבור בבבל אלא ט' באב בלבד, וכך הלכה. **אמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע.** פיר' היכא דאיכא צערא או אונס וכיוצא בו לוה תעניתו ופורע, דאמרי' לא יהא אלא נדר, מי לא פרע למחר וליום אחרא, כך (מ)[ב]תענית. **ושמעינן** הא סברא מדברי שמואל דאמר צערא קיבל עליה אי מצי מצער נפשיה כו', מכלל דרב במצטער הוא דאמר. **יפה תענית לחלום כאש בנעורת.** וכו' ביום אפילו בשבת, וכן הלכתא. ויתיב תעניתא לתעניתא, ומפורש בשבת בפרק א'. **[מתני'] עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין שלש תעניות וכו'.** ואקשינן, בשלמא רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל וכיוצא בהן משום (תענית) [תענוג], אלא מלאכה אמאי, צערא הוא. **ומשנינן,** אמר קרא קדשו צום קראו עצרה, פי' קראו עצרה לקידוש (היום) [והצום], מה עצרת אסור במלאכה אף צום אסור במלאכה. ומאימתי איסורו משעת אסיפת זקנים, ואימתי אסיפת זקנים ביום, שנאמר תקעו בציון [ה]הריעו בהר קדשי ירגזו כל יושבי [ה]ארץ כי בא יום ה'. **אמר רב כהנא כינופיא מצפרא. היכי עבדינן, אמר אביי מצפרא עד פלגיה יומא מעיינינן [וכו'].** ולפניא ריבעא דיומא קרינן בסיפרא ובאפטרתא, ורבעא בתרא מצלינן ומתודינן.

תורה אור השלם

1. הֲלוֹא קָצִיר חִטִּים הַיּוֹם אֶקְרָא אֶל יְיָ וְיִתֵּן קֹלוֹת וּמָטָר וּדְעוּ וּרְאוּ כִּי רָעָתְכֶם רַבָּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בְּעֵינֵי יְיָ לִשְׁאוֹל לָכֶם מֶלֶךְ:
שמואל א יב יז

2. קַדְּשׁוּ צוֹם קְרָאוּ עֲצָרָה אַסְפוּ זְקֵנִים כֹּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ בֵּית יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְזַעֲקוּ אֶל יְיָ:
יואל א יד

3. וַיָּקוּמוּ עַל עָמְדָם וַיִּקְרְאוּ בְּסֵפֶר תּוֹרַת יְיָ אֱלֹהֵיהֶם רְבִעִית הַיּוֹם וּרְבִעִית מִתְוַדִּים וּמִשְׁתַּחֲוִים לַיְיָ אֱלֹהֵיהֶם:
נחמיה ט ג

מוסף רש"י

אהדורי סברא. לבר הכא מכינה הלב (מגילה יח:). **אין תענית צבור בבבל.** הואיל ואין לריכין לגשמים, אם נחוכין על דבר אחר אין אומר תענית ליבור עוכג בו לאכול מבעוד יום וליאסר במלאכה ואחר אומרי האמוריים שם (פסחים נד:). **עגלא תילתא.** שליש לבטן, שהוא משובח, מפני שהבהמה בקטנותה אינה עדיין בכחה והולך לאשון ושני אינו בריא (שבת יא.). **ליתיב תעניתא לתעניתא.** יתענה למחר (ברכות לא:). **בשני מטין עם חשיכה.** ולא טעלין ולא פותחין, **ובחמישי מותרין.** לפתוח לגמלי (לקמן יד:). **עברו אלו.** י"ג תעניות שב"ד מתענין על הגשמים, **ולא נענו.** מן השמים (מגילה ה:). **מצפרא כינופיא.** מאספין בני אדם ובודקין ומזהירין אם יש בידם עבירה ויחדלו כדי שיתקבל התענית (מגילה ל:).

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ימיד כו' אם אל לבור אסור כו' הס"ד ואח"כ מה"ד שמא מ"ל בשלש אחרונות מ בשבע כו': (ב) ד"ה קאמר כו' בפ' מקום שנהגו דליאסר בנעילת הסנדל: (ג) ד"ה לצעורי כו' ואי לא מצי לא מצער נפשיה הס"ד ואח"כ מה"ד לא יהא אלא נדר וכי אינו משלם את נדרו ליומא אחרינא: (ד) ד"ה היכי עבדי ל"ל קודם ד"ה מעיינינן: (ה) תוס' ד"ה ביום כו' אף לא נראה הכי בערבי פסחים: (ו) בא"ד ובירושלמי משמע גבי הך בריתא. נ"ב פי' דתני בה יחן ועמד ה"ז אוכל: (ז) ד"ה אביי כו' שאין לו שולים שו"א:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה נים וכו' אומר רבי נים ולא נים בתוך השנינה. בתחלת השינה. תיל ולא תיל בסוף השינה כל"ל: **בא"ד אך לא נראה בע"פ.** כאן וכנ"פ כל"ל ע"ז ת"ח סי' תרל ס"ק ח:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) גמ' ולא קבי דלא מצלא. עי' ר"ן וריטב"א ומשמע דלא הוי זה בגירסתם וכן בפסיקתא אמי שפיל פרש"י ותוס' וא"ל לגמ"ש בעל אהבת עולם ושבר המלך:

לעזי רש"י

אישקרפי"ט. נעל קלה.

רבינו גרשום

היכי עביד. כשקיבל עליו שיהא למחר מותר בנעילת הסנדל, דאמר למחר הריני בתענית יחיד. **דילמא מיכל נמי אכיל.** כלומר כי היכי דסיימי סנדל ה"נ יכולין לאכול. **סיימי אפנתא.** שנועלין עלינו של סנדל העור שעל הרגל, אבל העץ שתחת הרגל לא היו מניחין. **סברי לה כשמואל דאמר אין תענית צבור בבבל.** לפיכך אין אסורין בנעילת הסנדל. **שהן י"ג.** ר' ראשונים ז' אחרונים. **בשלמא [כולהו].** רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה. **מה אסיפת זקנים ביום.** כנופיא מצפרא ולא מאורתא.

הגהות הש"ס

(1) פסחים קכ: מגילה יח: יבמות נב. נדה קג., ב) נעיל יא: פסחים נד: ע"ש, ג) [גיר' הרא"ש כמי יט אלא ע"ב ויוה"כ], ד) שבת יא. ע"ש, ה) [ל"ל ואמר], ו) [ברכות לא:], ז) פסחים נד:, ח) [לקמן יד. ופס איתא מה אלו וכן הוא גיר' ירושלמי], ט) [פרש"י על זה לקמן דף יד:], י) מגילה ה: [וע' תוס' שם], כ) [מועד קטן טו.], ל) [נעיל ב:], מ) [תרגום של ממש בפהרים בטיהרא דפרים כח כמן], נ) מגילה ל:, ס) [ל"ל אמצעיות], ע) [ל"ל ביומא אם לא אמלת אלא היא בטעות], פ) [שמות לב], צ) [שעיה נח], ק) [עמ"ש הטו"ז א"ח סי' תכ"ל ס"ק ח הגיה הכא קלת בתריסין], ר) [וע' תוס' נדה סג. ד"ה נים],

(א) גמ' ולא קבי דלא מצלא. עי' ר"ן וריטב"א ומשמע דלא הוי זה בגירסתם וכן בפסיקתא אמי שפיל פרש"י ותוס' וא"ל לגמ"ש בעל אהבת עולם ושבר המלך:

(ב) [ל"ל אמצעיות], ע) [ל"ל ביומא אם לא אמלת אלא היא בטעות], פ) [שמות לב], צ) [שעיה נח], ק) [עמ"ש הטו"ז א"ח סי' תכ"ל ס"ק ח הגיה הכא קלת בתריסין], ר) [וע' תוס' נדה סג. ד"ה נים],